

Igualtat, de què?

Un dels problemes de la igualtat consisteix a saber què hem d'igualar? Aquesta qüestió és especialment important amb relació a la justícia distributiva. Els candidats a equalisandum no són pocs. Hem d'igualar els recursos materials, el benestar, les oportunitats, les capacitats...?

Un text del filòsof i economista Amartya Sen, titulat precisament “Equality of What?”, destaca la importància de saber què volem igualar quan volem tractar tothom amb igualtat dins d'una teoria de la justícia. Sen va ser premi Nobel d'economia l'any 1998 pels seus estudis sobre la pobresa i la democràcia, i les seves tesis han revolucionat la manera com es mesura la desigualtat i els índexs de desenvolupament al món. Per exemple, el vells paràmetres del PIB per capita o els llits d'hospital per habitant han estat substituïts per altres de nous –i més realistes des del punt de vista de l'impacte dels recursos en la vida i la qualitat de vida de les persones– com, per exemple, la capacitat de les persones per a ser lliures amb els recursos disponibles.

c) Igualtat de recursos

Una altra resposta de l'igualitarisme distributiu és la igualtat de recursos. Per igualtat de recursos es pot entendre igualtat econòmica, material o d'ingressos. Cal dir, però, que una igualtat econòmica estricta no ha estat defensada mai per cap pensador destacable; ni tan sols Marx.

Ben al contrari, Marx rebutja la possibilitat d'una igualtat material perquè les necessitats dels individus sempre són diferents i no hi hauria res més injust que donar recursos iguals a persones amb necessitats diferents. Recordem que, per a Marx, la consigna igualitarista es resumeix en el lema “a cadascú segons les seves necessitats i de cadascú segons la seva capacitat de contribució”. El model distributiu de la família o de la camaraderia, basat en la satisfacció de les necessitats, és més adient a la proposta igualitarista de Marx que el de la igualtat material estricta.

Cal tenir present, tanmateix, que Marx no va oferir mai una teoria de la justícia distributiva o un criteri d'igualtat per a corregir la desigualtat existent, atès que l'objectiu final de la seva proposta era molt més ambiciós: la completa eliminació de les condicions de la desigualtat.

Rawls ofereix una altra versió de la igualtat de recursos. Hem dit que la igualtat d'oportunitats només es pot dur a terme imperfectament a causa de la influència de la família. Una manera de pal·liar la desigualtat social i econòmica que la igualtat d'oportunitats no pot evitar (en part, també, perquè la igualtat d'oportunitats iguala les

oportunitats, però no els resultats socials que es deriven de l'aprofitament diferent de les oportunitats), és amb l'aplicació del principi de diferència (difference principle). Hem vist, en pàgines anteriors, què diu el principi de diferència: les desigualtats socials i econòmiques són justes només si promouen el benefici superior per als membres menys avantatjats de la societat. Atès que l'avantatge es mesura, en la teoria de la justícia de Rawls, en termes de recursos econòmics (o béns primaris bàsics), en la pràctica vol dir que la desigualtat econòmica és legítima només si beneficia els més pobres.

Un altre pensador que fa bandera de la igualtat de recursos és Ronald Dworkin. Dworkin adreça dos tipus de crítiques al principi de diferència de Rawls. En primer lloc, li critica que sigui indiferent a les raons per les quals algú arriba a ser un dels membres menys desavantatjats de la societat. De vegades, no hi ha dubte que els més pobres ho són perquè no poden treballar o no troben feina. En aquest cas, no es pot fer als individus responsables de la seva situació i la societat està moralment obligada a ajudar-los a sortir-se'n. Però, de vegades, els individus elegeixen no treballar o prenen voluntàriament decisions econòmiques arriscades i perden. Mereixen, aquests últims, beneficiar-se del treball dels altres, per exemple cobrant un subsidi? És just cobrar impostos als qui treballen durament perquè se n'aprofitin els qui voluntàriament no volen treballar o arrisquen la seva economia i perden? Dworkin creu en el principi d'igualtat de recursos, però vol que els individus es facin responsables de les conseqüències de les seves decisions econòmiques. Tractar tothom amb igualtat no significa que els individus més treballadors i prudents hagin de subsidiar els mandrosos i els imprudents.

En segon lloc, seguint ara l'empremta de Marx, critica que, en el principi de diferència, l'índex dels béns primaris (sobretot els ingressos i la riquesa) passa per alt que algunes persones tenen més necessitats que d'altres. Els malalts o els discapacitats necessiten més recursos que les persones que no tenen la mala sort de sofrir aquests handicaps. Això podria fer pensar que el que cal igualar és el benestar i no pas els recursos. Però hem vist que per a Dworkin això seria un error, bàsicament perquè aleshores hauríem de subsidiar, paradoxalment, les persones que tinguessin gustos cars (expensive tastes). La proposta de Dworkin consisteix a defensar una igualtat inicial de recursos i permetre la desigualtat posterior només si ha estat conseqüència de les eleccions lliures i responsables dels individus. La compensació per les desigualtats no merescudes, és a dir, aquelles que no podem imputar a la responsabilitat dels afectats, es determina amb un mecanisme que Dworkin ha ideat i que actua normativament com a contrafàctic, o sigui, com a mirall per a poder dissenyar polítiques socials concretes. Aquest mecanisme és el de l'assegurança i la subhasta.

La proposta recursista de Dworkin ha rebut algunes crítiques, aquest cop des del igualitarisme benestarista. Richard Arneson, per exemple, afirma que és cert que resulta moralment contraintuïtiu compensar el sibarita que desenvolupa aficions o gustos cars per tal de donar a tothom igualtat de benestar, però això és així només en cas que el sibarita hagi cultivat deliberadament la seva nova i cara afició. El que caldria proporcionar a tothom, per tant, és igualtat d'oportunitats per al benestar. L'exemple del sibarita demostra que la igualtat de benestar és inacceptable, però no és una raó per a substituir el benestar pels recursos com a mesurament de la igualtat, sinó per a substituir el benestar (com a resultat) per les oportunitats per al benestar.

En una línia similar, Gerald Cohen està d'acord a rebutjar la igualtat de benestar perquè seria injust que un pobre feliç hagués de compensar un ric infeliç, però també és injust que l'igualitarisme no tingui en compte que algunes persones pateixen més que unes altres malgrat disposin dels mateixos recursos, i que aquest patiment no sempre és el resultat de les seves accions deliberades o responsables. Cohen proposa una teoria de la igualtat, que anomena igualtat d'accés als avantatges, que combini adequadament el benestar i els recursos, tot i que admet que no sap com s'hauria de fer aquesta combinació.

Encara una altra versió de la igualtat de recursos: la renda bàsica. La renda bàsica (també anomenada subsidi universal garantit o ingrés bàsic incondicional) consisteix que l'estat pagui un salari igual a tothom pel mer fet de ser ciutadà, al marge de si es treballa o no. Aquesta idea pot tenir justificacions diferents, però una d'elles, almenys la que fa servir un dels seus principals promotors, el filòsof belga Philippe van Parijs, és que, en una societat plural i democràtica, hem de respectar les diferents concepcions del bé o d'una vida bona. Hem de ser neutrals entre elles i, per tant, hem de respectar que algunes persones prefereixen treballar i d'altres no. No hauríem de privilegiar una concepció de la vida davant de l'altra. Amb aquest salari universal, a més a més, evitariem la pobresa extrema.

Una altra perspectiva en la línia de la renda bàsica és la que sosté el filòsof Hillel Steiner. Segons la seva tesi provocadora, tots els éssers humans haurien de ser considerats propietaris a parts iguals de tots els recursos de la Terra, de manera que cada vegada que algú en vol disposar d'una part hauria de pagar una renda a la resta en forma de dividend. Així, els qui fan servir una part de la Terra més gran que la que els correspon igualitàriament haurien de pagar dividends als qui en fan servir porcions inferiors a les que els tocaria. Segons Steiner, el dret igualitari i col·lectiu a posseir els recursos naturals del planeta és anterior i limitatiu de qualsevol dret a la propietat privada.

Font: *Filosofia política. Com hem de viure en societat?* de Joan Vergés Gifra i Àngel Puyol González, 76-79.